

Kazimierz RĘDZIŃSKI
dr hab. prof. UJD w Częstochowie
e-mail: k.redzinski@ujd.edu.pl

Studenckie żydowskie Towarzystwo Rygorozantów we Lwowie w latach 1918–1939

Słowa kluczowe: Lwów, studenci, Żydzi, okres międzywojenny.

1. Odbudowa życia akademickiego

Zmienne losy terytorium i ludności Galicji Wschodniej w okresie I wojny światowej uniemożliwiły otwarcie roku akademickiego 1914/1915. Rosja carska 30 lipca 1914 r. wypowiedziała Austro-Węgrom wojnę, a te z kolei 6 sierpnia 1914 r. wypowiedziały wojnę Rosji. Niepowodzenia zbrojne na froncie wschodnim spowodowały zajęcie Lwowa przez wojska rosyjskie 3 września 1914 r. Namiestnik carski we Lwowie Aleksy Bobrinskij zakazał działalności wszelkich polskich i ukraińskich instytucji, szkół i stowarzyszeń. Dotyczyło to również Uniwersytetu Lwowskiego, Szkoły Politechnicznej oraz Akademii Medycyny Weterynaryjnej.

Po odbiciu Lwowa 22 czerwca 1915 r. przez wojska państw centralnych, od października wznowiono działalność szkół wyższych, lecz w ograniczonym zakresie. Wynikało to z mobilizacji studentów do armii austriackiej oraz uczestnictwa części studentów polskich w Legionach Polskich.

Koniec I wojny światowej w listopadzie 1918 r. nie oznaczał spokoju we Lwowie. 1 listopada 1918 r. Ukraińska Rada Narodowa (powstała 18 października 1918 r.) ogłosiła przejęcie władzy politycznej w mieście. Ludność polska postanowiła bronić miasta. Działania zbrojne trwały do 21 listopada tegoż roku, walki o Galicję Wschodnią toczyły się do lipca 1919 r.

Od pierwszego dnia konfliktu zbrojnego tak po stronie polskiej, jak i ukraińskiej walczyli studenci. Domy akademickie przy ul. Łozińskiego 7 oraz Dom Techników na ul. Issakowicza 18 były głównymi punktami oporu zbrojnego. Na ogólną liczbę 3994 uczestników obrony Lwowa w okresie od 1 do 22 listopada 1918 r. 1022 osoby nie przekroczyły 17. roku życia, a 1998 obrońców było w wieku od 18 do 25 lat¹. Jak podaje Stanisław Nicieja, wśród obrońców było 1374 uczniów i studentów, w tym: 518 uczniów szkół średnich, 612 studentów, 65 uczniów szkół zawodowych, 163 z innych placówek szkolnych². Po stronie ukraińskiej na wezwanie Ukraińskiej Rady Narodowej (URN) z dnia 3 listopada 1918 r. odpowiedziało około 800 studentów³.

Udział studentów polskich w obronie Lwowa i Galicji Wschodniej oraz służba w Wojsku Polskim na innych frontach spowodowały w praktyce przerwanie zajęć dydaktycznych na lwowskich uczelniach. 14 sierpnia 1919 r. Senat UL i grono profesorów Szkoły Politechnicznej podjęły uchwałę określającą warunki przyjęć na studia. Ustalono, że prawo zapisu na studia może mieć tylko młodzież przyznająca się do obywatelstwa polskiego (także bez identyfikacji z narodowością polską), która spełniła obowiązek służby wojskowej w polskiej armii lub z różnych względów nie została do niej wezwana. Rada Ministrów RP na posiedzeniu 18 września 1919 r. zaakceptowała uchwałę lwowskich profesorów.

Rok akademicki 1919/1920 zakłóciły działania wojenne z Rosją Radziecką. Studenci ponownie znaleźli się w formacjach wojskowych i w służbie pomocniczej. Zakończenie działań wojennych w październiku 1920 r. umożliwiło ogłoszenie wpisów na rok akademicki 1920/1921. Inauguracja roku akademickiego odbyła się dopiero 1 marca 1921 r. Zastosowane ograniczenia w zapisach na studia spowodowały liczne skargi młodzieży ukraińskiej i żydowskiej. Ukraińcy domagali się utrakwistycznego charakteru uniwersytetu, to jest stanu prawnego sprzed 1 listopada 1918 r., oraz prawa do niezupelniania rubryki przynależności państwowej. Przeciwna zarządzeniom władz rektorskich była także młodzież żydowska, którą dotknęły regulacje odnośnie do wypełniania obowiązku służby wojskowej w Wojsku Polskim.

Emanuel Machek, rektor uniwersytetu, 16 kwietnia 1921 r. przyjął delegację interweniujących studentów ukraińskich. Do zgody nie doszło, strona ukraińska domagała się bezwzględnie powrotu do stanu prawnego sprzed 1 listopada 1918 r., to jest dwujęzyczności uniwersytetu i katedr ukraińskich. Odnośnie do drugiego punktu żądań, czyli obowiązku służby w Wojsku Polskim, rektor zaproponował uzgodnienie kompromisowe, aby uwzględnić służbę w oddziałach zbrojnych URN. Delegacja studentów ukraińskich wycofała się jednak z dalszych rozmów.

W rezultacie zaostrzyły się stosunki akademickie między oboma narodami. 23 kwietnia 1921 r. na zjeździe Studenckiego Ukraińskiego Związku, którym

¹ A. Pilch, *Studenci wyższych uczelni Lwowa w pierwszych latach Drugiej Rzeczypospolitej*, [w:] *Historia – archiwistyka – ludzie*, pod red. J. Besty, Warszawa – Rzeszów 2000, s. 256.

² S.S. Nicieja, *Cmentarz obrońców Lwowa*, Wrocław 1990, s. 156 i n.

³ A. Pilch, dz. cyt., s. 256.

kierował Jarosław Czyż, uchwalono, iż „młodzież ukraińska nie powinna zapisywać się na lwowskie wyższe uczelnie”⁴. Na zjeździe zaś studenckich organizacji ukraińskich we Lwowie w dniach 1–3 lipca 1921 r. podjęto uchwałę o bojkocie polskich szkół wyższych i tych Ukraińców, którzy podejmą na nich studia⁵. W tej sytuacji podjęto decyzję o powołaniu w roku akademickim 1921/1922 we Lwowie tajnego Uniwersytetu Ukraińskiego i tajnej Wyższej Szkoły Technicznej. W roku akademickim 1922/1923 uczelnie te miały około 1250 studentów⁶.

Rada Ambasadorów w Paryżu 14 marca 1923 r. przesądziła o przynależności Galicji Wschodniej do państwa polskiego. W ślad za tym od 1923 r. władze lwowskich uczelni odstąpiły od żądania oświadczeń studenckich o przynależności do państwowości polskiej i utrzymano zasadę dawania pierwszeństwa tym, którzy spełnili obowiązek służby wojskowej na rzecz państwa polskiego (a nie obowiązku tej służby). Wprowadzono natomiast zasadę pierwszeństwa dla tych, którzy ukończyli szkołę średnią z polskim językiem wykładowym.

Biorąc pod uwagę liczbę przyjętych studentów w lwowskim uniwersytecie – w latach: 1918/1919 – 1524, 1919/1920 – 970, 1920/1921 – 1361, 1921/1922 – 2226, 1922/1923 – 2401 – należy stwierdzić, że ograniczenia, o których była mowa wyżej, nie dotknęły w najmniejszym stopniu młodzieży żydowskiej⁷. Miały natomiast wpływ na absencję młodzieży ukraińskiej, która jednak bardziej wynikała z bojkotu uczelni polskich niż z limitów prawnych. Dał temu wyraz rektor Jan Kasprowicz na inauguracji roku akademickiego 1921/1922, stwierdzając: „liczbową przewagę stanowiąc będą zdaje się Żydzi, z których nie wszyscy pod wspólnym pragną gromadzić się sztandarem”⁸.

Jednocześnie w tym samym okresie doszło do odbudowy stowarzyszeń akademickich – polskich, żydowskich i ukraińskich. Spośród stowarzyszeń żydowskich reaktywowano Towarzystwo Rygorozantów (założone w 1868 r.) oraz Towarzystwo Akademików Żydów „Ognisko”, a w UJK Towarzystwo Żydowskich Studentów Prawa, Towarzystwo Żydowskich Medyków oraz Towarzystwo Żydowskich Studentów Filozofii. Na politechnice reaktywowano założony w 1909 r. Związek Żydowskich Studentów, a w 1925 r. powołano Wzajemną Pomoc Studentów Żydów. Towarzystwo Wzajemnej Pomocy powstało także w Akademii Medycyny Weterynaryjnej oraz w Wyższej Szkole Handlu Zagranicznego. W 1924 r. powołano Żydowską Świetlicę Akademicką o charakterze kulturalno-oświatowym.

⁴ Tamże, s. 260.

⁵ Tamże.

⁶ A. Pilch, *Ukraińcy na wyższych uczelniach Lwowa 1923–1926*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 1999/2000, Sectio F, vol. LIV/LV, s. 239 i n.; tenże, *Studenci ukraińscy we Lwowie (1918–1923)*, [w:] *Celem nauki jest człowiek... Studia z historii społecznej i gospodarczej ofiarowane Helenie Madurowicz-Urbańskiej*, Kraków 2000, s. 282 i n.

⁷ A. Pilch, *Początki odbudowy ruchu studenckiego w Polsce (1918–1922)*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 1981, nr 543, Historia XXXVI, s. 352 i n.

⁸ *Kronika UJK za rok 1921/1922*, Lwów 1922, s. 14.

Niezależnie od udziału w stowarzyszeniach o charakterze samopomocowo-naukowym młodzież żydowska należała do stowarzyszeń ideowo-wychowawczych. Były to: Har-Hacofime, Jardenja, Gordonia, Emunah, Hasmonea, Makabea, Barissja, Hebronia, Libanonia⁹. W 1919 r. powołano reprezentację Żydowskiej Młodzieży Akademickiej¹⁰.

W styczniu 1923 r. we Lwowie odbył się I Zjazd Żydowskiej Młodzieży Akademickiej, na którym utworzono Związek Żydowskich Akademickich Stowarzyszeń w Polsce. 1 grudnia 1922 r. żydowskie środowisko studenckie powołało Komitet Wykonawczy Żydowskich Akademickich Instytucji Samopomocowych, Zawodowych i Kulturalno-Oświatowych. Komitet przygotował I Ogólnopolski Zjazd Żydowskiej Młodzieży Akademickiej.

Na lwowskim zjeździe ujawniły się Istniejące między dwoma nurtami ideowymi antagonizmy. Wśród reprezentantów akademickich stowarzyszeń samopomocowych Warszawy, Krakowa, Lwowa i Wilna nastąpił podział na dwa główne ugrupowania – syjonistyczno-narodowe i socjalistyczne. Nie zważając na podziały polityczne, powołano jednak Związek Żydowskich Akademickich Instytucji Samopomocowych Wyższych Uczelni w Polsce.

W środowisku studenckim pojawiły się konflikty na tle politycznym. Zwalczały się wzajemnie dwa stowarzyszenia studenckie – syjonistyczne Towarzystwo Rygorozantów i socjalistyczne „Ognisko”, powstałe w 1903 r. w wyniku wewnętrznego rozłamu¹¹. „Wskutek tego zostało tow. «Ognisko» zawieszony w sprawach członka Związku uchwałą CKW z powodu wytaczania spraw politycznych na teren samopomocowo-zawodowy”¹². Faktycznie „Ognisko”, związane politycznie z partią socjaldemokratyczną „Bund”, zamierzało przyjmować w swoje szeregi także nie-Żydów oraz domagało się wyborów proporcjonalnych do wyższych instancji studenckich¹³.

O stanowisku syjonistycznym Towarzystwa Rygorozantów pisał Abraham Ozjasz, prezes zarządu, w artykule pt. *Trzy epoki* na jubileusz 60-lecia stowarzyszenia w 1929 r.: „Dotarły już z kongresu bazylejskiego hasła o tworzeniu siedziby narodowej w Palestynie. Piękne myśli Judenstaatu Herzla wżarły się głęboko w serca naszej młodzieży [...]. Dom Akademicki stał się kuźnią myśli narodowej, stąd zagrzmiały głośne hasła renesansu narodowego. Cały okres pracy

⁹ J. Draus, *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie 1918–1946. Portret kresowej uczelni*, Kraków 2007, s. 61.

¹⁰ A. Pilch, *Początki odbudowy ruchu studenckiego w Polsce (1918–1922)*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 1981, nr 543, Historia XXXVI, s. 264.

¹¹ K. Rędziński, *Żydowskie studenckie Towarzystwo Rygorozantów we Lwowie (1868–1914)*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pedagogika” 2017, t. XXVI, nr 2, s. 269.

¹² *Sprawozdanie Związku Żydowskich Stowarzyszeń Akademickich w Polsce 1923–1926*, Warszawa 1926, s. 18.

¹³ A. Pilch, „*Rzeczpospolita Akademicka*”. *Studenci i polityka 1918–1933*, Kraków 1997, s. 144.

drugiej epoki istnienia Towarzystwa to okres pracy nad narodem uświadamianiem młodzieży, a następnie całego społeczeństwa”¹⁴.

Ruch syjonistyczny w Galicji zyskał wśród młodzieży szczególne poparcie, zaś początek XX w. był okresem eksplozji organizacyjnej na prowincji. Syjoniści cieszyli się dużym poparciem w przeważającej części żydowskiego społeczeństwa Galicji, w efekcie podczas wyborów w 1907 r. do Rady Państwa w Wiedniu uzyskano 3 mandaty poselskie¹⁵.

2. Reaktywacja działalności

Wybuch I wojny światowej wstrzymał działalność towarzystwa. Większość studentów żydowskich znalazła się na uchodźstwie wojennym w Wiedniu. Żydowski Dom Akademicki został przejęty przez wojsko carskiej Rosji w 1914/1915 r., a od 1915 r. przez władze austriackie na szpital wojskowy. W latach 1916–1920 umieszczono w nim 110 żydowskich sierot¹⁶. Od 1921 r. oddano budynek studentom.

Podstawą funkcjonowania towarzystwa w pierwszych latach powojennych był znowelizowany statut zatwierdzony w 1892 r. przez Namiestnictwo we Lwowie. Zakładał on, iż celami stowarzyszenia są: udzielanie swym członkom pomocy materialnej, zaspokajanie ich potrzeb kulturalnych, zawodowych i towarzyskich oraz reprezentowanie ich interesów. Towarzystwo składało się z członków zwyczajnych, wspierających, założycieli i honorowych. Członkiem zwyczajnym mógł być Żyd będący studentem zwyczajnym lub nadzwyczajnym uniwersytetu i politechniki lub Akademii Medycyny Weterynaryjnej, bądź innej szkoły, w której wymagano posiadania świadectwa szkoły średniej. Członkowie przyjmowani byli przez zarząd zwykłą większością głosów. Absolwenci szkół wyższych mogli być nadal członkami przez okres 2 lat. Dalsze przedłużenie członkostwa na czas nieokreślony było możliwe po uzyskaniu zgody zarządu większością kwalifikowaną $\frac{2}{3}$ głosów. Członek zwyczajny opłacał jednorazowo 1 zł wpisowego oraz składkę miesięczną w wysokości 20 gr. Członkiem wspierającym mógł być każdy, kogo zarząd mianował, członkowie ci opłacali składkę roczną w wysokości przynajmniej 8 zł lub w inny sposób popierali cele towarzystwa. Członkiem założycielem mogła być osoba, która jednorazowo złożyła dar na rzecz stowarzyszenia w wysokości co najmniej 100 zł. Godność członka honorowego nadawało walne zgromadzenie stowarzyszenia na wniosek zarządu za szczególne zasługi.

¹⁴ A. Ozjasz, *Trzy epoki. Jednodniówka wydana ku uczczeniu 60-lecia istnienia Towarzystwa Rygorozantów i 20-lecia istnienia Żydowskiego Domu Akademickiego we Lwowie*, Lwów 1929, s. 6.

¹⁵ J. Walicki, *Ruch syjonistyczny w Polsce w latach 1926–1930*, Łódź 2005, s. 29.

¹⁶ M. Łapot, *Z dziejów opieki nad żydowskim dzieckiem sierocym we Lwowie*, Gliwice 2011, s. 121.

Towarzystwo realizowało swoje cele statutowe poprzez: prowadzenie własnego domu akademickiego, stołówki, świadczenie bezpłatnej opieki lekarskiej, udzielanie pożyczek studentom, zaopatrywanie w tanią lub bezpłatną odzież, prowadzenie pośrednictwa pracy w zakresie korepetycji, utrzymywanie biblioteki i czytelni.

Sytuację prawną szkół wyższych unormowała Ustawa o szkołach akademickich z 13 lipca 1920 r. (obowiązująca od 15 września tegoż roku). Na jej podstawie szkołom wyższym przyznano samorząd i prawo uchwalania przez senaty uczelni własnego statutu regulującego szczegółowo poszczególne obszary funkcjonowania. Zapisy ustawy regulowały w artykułach 83–105 prawa i obowiązki studentów. Zapewniono w nich wolność stowarzyszenia się z zastrzeżeniem, że organizacje studenckie nie mogą mieć celów politycznych. Stowarzyszenia mogły zrzeszać jako członków zwyczajnych wyłącznie studentów i nauczycieli akademickich. Zatwierdzenia stowarzyszenia lub korporacji dokonywał senat danej uczelni, który sprawował nad nim nadzór poprzez swych kuratorów. Stowarzyszenia akademickie nie podlegały ogólnym przepisom administracyjnym dotyczącym stowarzyszeń i zebrań.

Towarzystwo Rygorozantów nie przedłożyło jednak Senatowi Uniwersytetu Jana Kazimierza projektu statutu do zatwierdzenia zgodnie z regulacjami Ustawy o szkołach akademickich z 13 lipca 1920 r. Nie zamierzano bowiem rezygnować z absolwentów jako członków zwyczajnych – w znacznym stopniu przyczyniali się oni do zbiórki środków finansowych na działalność.

W okresie 1918–1924 większość członków zarządu stowarzyszenia stanowili absolwenci, a przewodniczącymi zarządu byli kolejno doktorzy prawa: Adolf Chotiner, Beno Handel, W. Acker, Henryk Graf, Maurycy Morecki, Henryk Kahane, Juliusz Zipper, Józef Kramer, Abraham Ozjasz, mgr Janusz Menasches, bądź inżynierowie po Politechnice Lwowskiej – Salomon Chuwen i Jakub Einziger¹⁷.

W tej sytuacji władze uczelni lwowskich nie uważały stowarzyszenia za akademickie, nie ustanowiły kuratorów i nie udzielały subwencji finansowej. W 1929 r. zarząd stowarzyszenia wniósł do Senatu UJK o legalizację statutu. Nie uzyskano jednak zatwierdzenia z powodów formalnych. W sprawozdaniu zarządu za rok 1929/1930 zawarto opinię: „Jeśli zwracamy się do Nich z prośbą o legalizację statutu T-wa, które od lat 60 rozwija zaszczytną działalność niesienia pomocy niezamożnej młodzieży akademickiej, to nie czynimy to z powodów politycznych, ale tylko zmuszeni twardą koniecznością gospodarczą”¹⁸.

W sprawozdaniu za rok 1933/1934 podano ostatecznie, iż stowarzyszenie nie może uzyskać statusu towarzystwa akademickiego, bowiem: „Usiłowania w kierunku uzyskania legalizacji zostały mimo zapewnienia Ministerstwa WRiOP

¹⁷ *LII Sprawozdanie Roczne Wydziału Towarzystwa Rygorozantów we Lwowie za rok akademicki 1931*, Lwów 1931, s. 26.

¹⁸ *LI Sprawozdanie Roczne Wydziału Towarzystwa Rygorozantów we Lwowie za rok akademicki 1929/1930*, Lwów 1930, s. 7.

nadal jedynie marzeniem, a to wskutek nowej ustawy akademickiej, kładącej kres Towarzystwom Międzyuczelnianym. Postanowieniami tejże ustawy została również uniemożliwiona współpraca wszystkich akademickich Towarzystw Samopomocowych [...]”¹⁹.

Stowarzyszenie nadal działało więc jako organizacja nieakademicka zarejestrowana w Starostwie Grodzkim we Lwowie. Kierował nim wówczas zarząd w składzie: J. Menasches – przewodniczący, inż. Mojżesz Blum, Juda Feisinger, inż. Izydor Saper – zastępcy, Aleksander Ochs – skarbnik, Anatol Kahane – sekretarz. Członkami zarządu byli: Bluma Markus, Mendel Intner, Maksymilian Kurzrok – lekarz w domu studenta, oraz studenci: Róża Moszel, Gustaw Bodek, Bernard Hirschhorn, Schulim Josefsberg, Mojżesz Weiss, Dawid Solt. Powołano także nowy organ stowarzyszenia – kuratorium. Tworzyli je: poseł dr Emil Sommerstein, dr Adolf Schorr, rabin dr Jecheskiel Lewin, Ludwik Süssewein, dr Ada Reichenstein, dr Marek Alexandrowicz, Emil Grabscheid, dr Witold Wiesenberg, Jerzy Reitmann, inż. Jakub Einziger, dr Henryk Graf²⁰.

Żydowskim Domem Akademickim zarządzała komisja, którą tworzyli: Mojżesz Blum (do 1 lutego 1934 r.), a po nim Izydor Saper oraz studenci: L. Allerhandówna, F. Grünfeldówna, Róża Meschelesówna, Bluma Markusówna, Leopold Weithorn, Adolf Willig, Pinkas Pollak, Mendel Intner, Schulim Josefsberg²¹.

Liczba członków zwyczajnych stowarzyszenia była stabilna mimo istnienia wielu organizacji studenckich. W 1925 r. zapisanych było 264 członków, w tym 40 kobiet, w 1927/1928 było ich 338, w tym 63 kobiety. W następnym roku liczba członków spadła do 233, w tym było 76 studentek. W 1929/1930 r. zwiększyła się ich liczba do 398 studentów, kobiet było 128. W roku 1931/32 składki członkowskie opłaciło 310 członków, w tym 76 kobiet²².

Wpisowe wynosiło 1 zł, a składka miesięczna 20 gr. W 1926 r. składki studenckie wyniosły 534,80 zł, w roku 1927/1928 – 850,50 zł, 1928/1929 – 816,17 zł, 1929/1930 – 857,50 zł, 1931 – 264,21 zł²³. Składki były stosunkowo niskie

¹⁹ *LIV Sprawozdanie Roczne Wydziału Towarzystwa Rygorozantów we Lwowie za rok akademicki 1933/1934*, Lwów 1934, s. 5.

²⁰ Tamże, s. 4. Przewodniczący kuratorium poseł dr Emil Sommerstein (1883–1957) był przewodniczącym Zarządu Towarzystwa Rygorozantów w latach 1905–1911. Na Uniwersytecie Lwowskim studiował prawo w latach 1901–1906. Od 1908 r. prowadził tam akcję na rzecz uznania narodowości żydowskiej. Uczestniczył w działaniach wyborów syjonistów do Rady Państwa w Wiedniu w latach 1907 i 1911. Agitował w czasie powszechnego spisu ludności za podawaniem języka hebrajskiego jako ojczystego, za co został skazany przez władze administracyjne Lwowa na 8 dni aresztu. W 1918 r. przyjęty został do władz naczelnych Organizacji Syjonistycznej Galicji Wschodniej, a po 1923 r. Małopolski Wschodniej. Poseł na Sejm RP w latach 1922–1927 i 1930–1939. *Polski Słownik Biograficzny*, t. XL/1, z. 164, Warszawa – Kraków 2000, s. 472 i n.

²¹ Tamże, s. 3.

²² *LII Sprawozdanie...*, s. 44 i n.

²³ Tamże, s. 24.

z uwagi na niezamożność studentów. Nie odgrywały one też istotnej roli w każdorazowym budżecie rocznym stowarzyszenia. Dochody oparto więc na składkach członków wspierających, subwencjach instytucji, darczyńcach i przychodach własnych z organizowanych imprez. Towarzystwo rozwinęło się dzięki dużej solidarności społeczeństwa żydowskiego. Status członka wspierającego przyczynił się do tego, iż w latach 20. XX w. we Lwowie płaciło na rzecz stowarzyszenia ponad 500 osób kwotę sięgającą 10 000 zł (zob. tabela 1).

Tabela 1. Składki członków wspierających ze Lwowa w latach 1926–1931

Rok	Liczba członków	Suma składek (w złotych)
1926/1927	525	10 400,43
1927/1928	515	10 899,55
1928/1929	513	7301,50
1929/1930	552	9545,09
1931	507	5588,96

Źródło: *XLVIII Sprawozdanie roczne Wydziału Towarzystwa Rygorozantów (Żydowski Dom Akademicki) we Lwowie za rok akademicki 1926/1927*, Lwów 1927, s. 29–35; *XLIX Sprawozdanie Roczne Wydziału Towarzystwa Rygorozantów we Lwowie za rok akademicki 1927/1928*, Lwów 1928, s. 24–30; *LI Sprawozdanie Roczne Wydziału Towarzystwa Rygorozantów we Lwowie za rok akademicki 1929/1930*, Lwów 1930, s. 26–33; *LII Sprawozdanie Roczne Wydziału Towarzystwa Rygorozantów we Lwowie za rok akademicki 1931*, Lwów 1931, s. 24.

Analogiczna akcja zbierania składek od członków wspierających prowadzona była w wielu miastach Małopolski Wschodniej. W 1926 r. pozyskiwano składki od 1670 członków, zaś w 1931 r. w 82 miastach wpłaty uiściło 2515 członków²⁴. Członkowie wspierający z prowincji wpłacili: w 1926 r. 14 841,81 zł, w 1927/1928 – 15 798 zł. W roku 1928/1929 – 13 038,01 zł, w 1929/1930 – 14 268 zł, w 1931 r. nastąpił poważny spadek wysokości wpłat, uzyskano jedynie 7445,98 zł²⁵.

Spadek ofiarności ludności żydowskiej na rzecz stowarzyszenia w okresie kryzysu gospodarczego ilustruje tabela 2.

Tabela 2. Składki członków wspierających w latach 1926 i 1931 (wybrane miasta; w złotych)

Miasto	1926 r.	1931 r.
Borysław	984,80	426,58
Brody	284,35	90
Buczacz	694,10	46,50
Brzeżany	459,50	78,52

²⁴ Tamże.

²⁵ Tamże.

Tabela 2. Składki członków wspierających w latach 1926 i 1931 (cd.)

Miasto	1926 r.	1931 r.
Dolina	279,50	84
Drohobycz	1255,54	680,55
Gliniany	113	—
Grzymałów	241,35	21,21
Jarosław	200	—
Kołomyja	303	299,10
Leżajsk	67,95	—
Przemyśl	1140	145,50
Podhajce	225,50	56,65
Rohatyn	310,50	156,90
Rawa Ruska	186	59
Stanisławów	1538,50	567,55
Sambor	500	276,18
Sokal	272	68
Stryj	893,18	287,65
Sanok	127,09	152,50
Skafat	245	28,50
Śniatyn	228,40	44,50
Tarnopol	1689,82	700
Zbaraż	306,47	52,95
Złoczów	348,06	—

Źródło: *XLVIII Sprawozdanie roczne Wydziału Towarzystwa Rygorozantów (Żydowski Dom Akademicki) we Lwowie za rok akademicki 1926/1927*, Lwów 1927, s. 29–35; *LII Sprawozdanie Roczne Wydziału Towarzystwa Rygorozantów we Lwowie za rok administracyjny 1932*, Lwów 1931, s. 23.

Kolejnym źródłem dochodów były subwencje od władz administracji publicznej, żydowskich gmin wyznaniowych oraz instytucji. Magistrat miasta Lwowa od 1927 r. corocznie przydzielał subwencję od 1000 do 1400 zł²⁶. Żydowska gmina wyznaniowa przekazywała od 1000 do 2250 zł.

Członkami założycielami były osoby fizyczne, które płaciły na rzecz towarzystwa przynajmniej 100 zł. W roku 1929/1930 było ich 78, w tym ze Lwowa: prof. Maurycy Allerhand (UJK), Józef Wechsler, dr W. Gemski i jego żona, Leon Selig, Wanda i Olga Paneth, Joachim Thorn, Eisig Zimand, dr Ignacy Filip, Jakub Gruner, Lipe Schutzman, Herman Akselbrad, Landau, Michał Berger, Leon Schwarzfild, Dawid Eisenberg, Moses Kurz, Chaim Imber, Salomon Reitman,

²⁶ *XLIX Sprawozdanie Roczne...*, s. 14.

Marek Alexandrowicz, Karol Buber, Izaak Bürger, Szymon Hay, małżeństwo Alstockowie. Podmiotami prawnymi były: Lwowskie Towarzystwo Akcyjne Browarów, Żydowska Gmina Wyznaniowa, redakcje „Chwili” i „Tagblatu”, Auxilium Academicum Judaicum, Towarzystwo „Gazy Ziemne”. Z Borysławia wsparcia udzieliło 25 członków założycieli, m.in.: dr Janusz Rauch, Willi Zähler, Pierre Bailly, Lifschütz, J i K. Goldmanowie, dyr. Gottesman z firmy „Premier”, dyr. Freund, dyr. Kreppel z firmy Petrolea, Maks Stern, Leon Schutzman, bracia Borak, Herman Roth, dyr. Seidman, dyr. Eidikus, Eljas Klinghofer. Jako podmioty prawne wpłaty wносиły: Towarzystwo „Irljag”, Spółka akc. „Fanto”, Towarzystwo Akcyjne „Borysław”, Spółka Naftowa „Joanna”, Spółka Akcyjna „Nafta”, Spółka Akcyjna „Silva Plana”, Tustanowicka Spółka Wodociągowa „Limanowa”. Z Drohobycza towarzystwo wspierali: Henryk Rosenblat, Maurycy Krieger, Żydowska Gmina Wyznaniowa, Spółka „Urycka”, Klub Towarzyski, Rafineria „Galicja”, Warszawski Bank Dyskontowy. Wpłaty członkowskie wносиły ponadto gminy wyznaniowe z: Buczacza, Katowic, Przemyśla, Chorzowa (Królewska Huta), Skolego, Stanisławowa. Z Grzymałowa składkę przekazywał Związek Kredytowy, z Przemyśla Samopomoc Żydowskiej Młodzieży Akademickiej, z Sosnowca małżeństwo Seweryn i Paulina Buchnerowie, ze Stanisławowa dr Karol Halpern i Filip Lieberman, z Tarnopola dr Herman Parnas, Sara Wohl oraz Salomon Stockel²⁷.

Ważnym zadaniem towarzystwa była rozbudowa domu akademickiego. Wybudowany w 1909 r. obiekt przeznaczony był dla 80 studentów. Nie przeprowadzono w nim do 1930 r. żadnych remontów. W czasie I wojny światowej, gdy mieścił się w nim szpital wojskowy, a następnie sierociniec, zniszczeniu uległy instalacje elektryczne, przegniły stropy, zagrzybiały podłogi. Zwiększona liczba studentów wymusiła na kierownictwie domu zagęszczenie pomieszczeń. W ten sposób kwaterowano 140 studentów. Oddzielnie prowadzono filię dla dziewcząt w wynajętym obiekcie na ul. Szumlańskich. Wprowadzono także dla kilkudziesięciu studentów dopłaty do stancji. Zasługującym na miejsce w domu 200 studentom odmówiono jednak pomocy.

Z okazji jubileuszu 60-lecia Towarzystwa Rygorozantów powołano Komitet Obywatelski złożony z członków honorowych oraz przedstawicieli członków wspierających. Gronu temu przewodniczył komitet w składzie: dr Emil Sommerstein, dr Ada Reichenstein, inż. Józef Awin, dr A. Schorr, dr W. Wiesenberg. Kierownikiem budowy był inż. J. Awin.

Prace budowlane rozpoczęto 18 sierpnia 1930, a zakończono 8 listopada 1931 r. Koszt rozbudowy wyniósł 102 433,84 zł, a koszty remontu pozostałych części budynku – 51 599,66 zł. Razem wydano 160 494 zł²⁸. Na koszty budowy zaciągnięto kredyt hipoteczny w wysokości 70 000 zł w Galicyjskiej Kasie Oszczędności we Lwowie, pozostałe środki pozyskiwano w formie ofiar i składek od społeczeństwa żydowskiego.

²⁷ *LI Sprawozdanie Roczne...*, s. 25.

²⁸ *LII Sprawozdanie Roczne...*, s. 4 i n.

Na rzecz rozbudowy domu akademickiego w 1929 r. jednorazowe wpłaty przyniosły kwotę 9 134,53 zł²⁹. Na końcowy wynik złożyły się ofiary osób fizycznych i prawnych, byli to: H. Allerhand, dr Alles, R. Alstockowa, O. Arztowie, Hillel Badian, J. Bardach, dr B. Blatt, A. Borak, S. Branka, dr L. Buber, dr S. Chajes, dr A. Chotiner, dr A. Czoban, A. Feiweł, H. Frenkel, J. Friedländer, J. Friedman, J. Ganz, dr J. Gerstenfeld, dyr. Glassinger z Broszniowa, inż. N. Glatstein, Godlbergowa, dyr. J. Gruft, Sz. Hay – aptekarz, dr E. Holländer, A. Horowitz, dr Karpf, dr Kaufman, dyr. Kensch z Delatyna, dr B. Kohany, M. Koppelman, dyr. J. Krepper, dr H. Kroch, M. Mann, dr F. Mehrer, F. Moszkowicz, M. Orodower – dentysta, dr E. Parnasowa, S. Rohatyn, dr H. Roller, dr W. Rosenberg, E. Rudy, B. Scheinbach – aptekarz, dyr. L. Schutzmann, N. Schwarzwald, Sommerstein – lekarz weterynarii ze Zbaraża, dr L. Sommer, inż. M. Ulam, N. Weinreb, dr Wiesel z Przemyśla i dr W. Wiesenberg. Wsparcia udzielili profesorowie UJK Roman Longchamps de Bérier, Leon Halban i Józef Siemiradzki, były rektor³⁰.

Wśród firm i instytucji dom akademicki wsparły: Assicurazioni Generali, Akcyjny Bank Hipoteczny, Bank Naftowy, Powszechny Bank Kredytowy, Łódzki Bank Depozytowy, Powszechny Bank Związkowy, Firma Berson, Firma Brattel i Decet, Browary SA we Lwowie, Redakcja „Chwili”, firma „Cyklop” z Przemyśla, De-Ha-KA w Dolinie, „Farmacja”, Towarzystwo Ubezpieczeń „Feniks”, Polska „Foresta” z Nadwórny, Firma „Karpalit” – E. Jedlin i Syn, Firma „Kern”, Magistrat Miasta Lwowa, Miejska Komunalna Kasa Oszczędności we Lwowie, Rafineria Jasło, Riunione Adriatica di Sicurata, Cegielnia Reissa, Spätz i Zimand – Spółka dla Przemysłu Naftowego i Gazów Ziarnych, Firma „Tartaki”, Towarzystwo Żydowskich Studentów Filozofii UJK, Towarzystwo Żydowskich Słuchaczy Prawa UJK, Zarząd Główny Jaworznickich Komunalnych Kopalń Węgla, Zarząd Dóbr Lubienice, Żydowskie Gminy Wyznaniowe we Lwowie i w Kopyczyńcach³¹.

Materiały budowlane ofiarowali: dr Maksymilian Schönfeld, dr Marceł Buber – cegły, Firma Schmorak i Firma „Cegiwa”, Firma Jakub Gottlieb – wapno. Cech szklarzy i szlifierzy ze Lwowa przekazał bezpłatnie szkło na oszklenie zewnętrzne IV piętra. Firmy: Febus Rentschner, Leon Tennenbaum i Synowie, Finkelstein i Fehl, Mechel Sold i Szymon Sold udzieliły 20% zniżki na żelazo i stal do budowy. Towarzystwo Kontynentalne Kera i Spółka dało 50% rabatu na zakupioną armaturę sanitarną³².

W listopadzie 1931 r. w związku z zakończeniem nadbudowy uzyskano kwotę 5770 zł na wyposażenie izb studenckich. Ofiary złożyli m.in.: Żydowska Gmina Wyznaniowa we Lwowie – 1850 zł, magistrat Lwowa – 750 zł i Stowarzyszenie Bnei Brith we Lwowie – 700 zł, a także firmy i osoby prywatne³³.

²⁹ Tamże, s. 14.

³⁰ *LII Sprawozdanie Roczne...*, s. 18; *LII Sprawozdanie Roczne...*, s. 21 i n.

³¹ *LII Sprawozdanie Roczne...*, s. 18.

³² Tamże, s. 19.

³³ Tamże, s. 19, 21; *Sprawozdanie za rok 1931*, s. 21 i n.

Towarzystwo Rygorozantów, nieuznane za stowarzyszenie akademickie, nadal starało się w 1929 r. o uznanie prowadzonego domu dla studentów za dom akademicki. Wówczas objęto by go pomocą finansową ze środków publicznych pochodzących z opłat studenckich. Maksymilian Kurzrok w artykule pt. *Poza opieką Senatu Akademickiego* stwierdził: „Komisja senacka nie uznaje Żydowskiego Domu Akademickiego i w rezultacie nie popiera go. Na barkach społeczeństwa żydowskiego spoczywa cały ciężar utrzymywania ŻDA, a pomoc ta starcza tylko na umożliwienie wegetowania. Senat Akademicki nie chce widzieć, w jakich warunkach pracuje niezamożna młodzież żydowska [...]”³⁴.

Kolejnym źródłem dochodów były imprezy kulturalno-oświatowe organizowane dla społeczeństwa Lwowa. Były to: przedstawienia teatralne, koncerty muzyczne, dancingi i wieczory uroczyste. Od 1929 r. organizowano Tydzień Akademika Żydowskiego, uzyskując dochód w wysokości 2200 zł. II Tydzień Akademika Żydowskiego w 1931 r. przyniósł dochód w wysokości 6200,87 zł³⁵.

Życie studentów w domu akademickim zakłócały istniejące konflikty ze studentami polskimi. Jak podał zarząd stowarzyszenia w sprawozdaniu za rok 1928/1929: „Jak każdego roku, tak i tego w czerwcu grupy «akademików» napadły na nasz Dom niszcząc parkan, urządzenia kuchni i stołowni i wiele jeszcze innych części urządzenia sieni i bramy. Szkody wyrządzone były dość duże i groziło, że Wydział na jakiś czas zamknie stołownię”³⁶.

Żydowski Dom Akademicki stał się celem ataku polskich grup studenckich i dołączonych do nich różnych osób podczas zamieszek ulicznych z czerwca 1929 r. Pretekstem była rzekoma profanacja procesji Bożego Ciała, przechodzącej ulicą Zygmuntofską, przez uczennice prywatnego Gimnazjum Żydowskiego Towarzystwa Szkoły Ludowej i Średniej. Środkiem profanacji miały być głośnie śmiechy i krzyki dochodzące z wnętrza budynku. Incydent spowodował zamieszki uliczne trwające kilka dni, przy czym studenci polscy odgrywali główną rolę. Sądy ukarały 30 studentów za „gwałt publiczny” oraz odmowę wykonania nakazu policji rozejścia się³⁷.

Grupa polskich studentów ponownie zaatakowała dom studencki 17 października 1931 r. po uroczystościach inauguracji nowego roku akademickiego. Wybito kamieniami kilka szyb w oknach, studenci żydowscy w obronie odpowiedzieli takim samym atakiem. Ofiarą stała się przypadkowa osoba – 21-letni Władysław Maksymyszyn, uderzony cegłą w głowę. Doznał ciężkiego obrażenia w postaci złamania kości czaszki. Policja aresztowała 8 osób³⁸.

³⁴ M. Kurzrok, *Poza opieką Senatu Akademickiego*, „Trybuna Akademicka” 1929, nr 12, s. 5–6.

³⁵ *Sprawozdanie za rok 1931*, s. 20.

³⁶ *XL Sprawozdanie Roczne Wydziału Towarzystwa Rygorozantów (Żydowski Dom Akademicki) we Lwowie za rok akademicki 1928/1929*, Lwów 1929, s. 9.

³⁷ G. Mazur, *Szkic z dziejów Stronnictwa Narodowego we Lwowie w latach 30. XX wieku*, [w:] *Polska i jej wschodni sąsiedzi w XX wieku. Studia i materiały ofiarowane prof. dr. hab. Michałowi Gnatowskiemu w 70-lecie urodzin*, pod red. H. Konopki, D. Boćkowskiego, Białystok 2004, s. 107.

³⁸ Tamże, s. 109.

Po raz trzeci zaatakowano Żydowski Dom Akademicki 28 listopada 1932 r., po śmierci polskiego studenta Jana Grotkowskiego. Tragiczne wydarzenie miało miejsce w nocy z 26 na 27 listopada tegoż roku na ulicy Szajnochy obok restauracji „Adria”. Grupa kilku polskich studentów wdała się w spór z inną grupą osób, nie studentów, Żydów. W wyniku bójki ulicznej polski student został uderzony nożem i zmarł z odniesionych ran w szpitalu. Sprawcami byli: Mojżesz Katz, Szulim Keller, Nuchim Schmer i Izrael Tune³⁹. Zamieszki antyżydowskie w mieście trwały od 28 listopada do 1 grudnia 1932 r.

Od 1933 r. ekscesy antyżydowskie ograniczono do terytorium szkół wyższych, wykorzystując ustawowe ograniczenie wstępu policji. 18 listopada 1938 r. przed budynkiem głównym politechniki „nieznani sprawcy” pobili 2 studentów żydowskich – Mendla Lehrera i Samuela Prowellera⁴⁰. W wyniku odniesionych ran Proweller zmarł 5 grudnia tegoż roku. 28 listopada 1938 r. wieczorem bójka studencka napadła w holu budynku UJK 4 studentów farmacji: Karola Zellermayera, Lemperta, Sigala i Schnapika; na skutek zadanych ran zmarł Zellermayer. 24 maja 1939 r. wieczorem w budynku politechniki na korytarzu przed salą wykładową ciężko pobity został student I roku chemii Markus Landesberg⁴¹. W wyniku odniesionych obrażeń zmarł w szpitalu 26 maja tegoż roku. Sprawców zbrodni nigdy nie wykryto i nie ukarano.

Lata 30. XX w. charakteryzowały się nieustającym konfliktem między studentami polskimi, żydowskimi i ukraińskimi. Część studentów polskich zrzeszona w prawicowym stowarzyszeniu Młodzież Wszechpolska dążyła do limitowania przyjęć na studia młodzieży żydowskiej. Domagano się od władz uczelni ograniczenia liczby studentów Żydów do wielkości procentowej tej grupy ludności w kraju, tzw. *numerus clausus*, lub w skrajnych przypadkach do eliminacji ich ze studiów – tzw. *numerus nullus*. Organizowano akcje nawołujące do zakazu wstępu studentów żydowskich na zajęcia dydaktyczne w ramach hasła „dzień bez Żydów”, wreszcie domagano się wyznaczenia oddzielnych miejsc na salach wykładowych – tzw. getto ławkowe. Często dochodziło do pobic⁴². Konflikty narastały na tle rozwijających się nacjonalizmów, dochodziło do aktów przemocy, w rezultacie których po obu stronach były ofiary śmiertelne. Bilans stosunków między studentami polskimi i żydowskimi należy ocenić jako zły.

Lwów po I wojnie światowej był miejscem nieustających konfliktów narodowościowych i politycznych. Jednakowo silne były konflikty polsko-ukraiński i polsko-żydowski. Szczególnie ostro wystąpiły w warunkach narastającego kryzysu gospodarczego.

³⁹ Tamże, s. 112. Sąd Okręgowy we Lwowie skazał Mojżesza Katza na 4 lata więzienia, a pozostałych uniewinnił. „Młodzi” nr 1 z 31 VIII 1933, s. 8; A. Pilch, *Studencki ruch polityczny w Polsce w latach 1932–1939*, Warszawa-Kraków 1972, s. 144 i n.

⁴⁰ G. Mazur, dz. cyt., s. 127.

⁴¹ Tamże, s. 133.

⁴² J. Lerski, *Lwowska młodzież społeczno-demokratyczna 1937–1939*, „Zeszyty Historyczne” (Paryż) 1979, nr 47, s. 163 i n.; G. Mazur, dz. cyt., s. 106 i n.

3. Formy samopomocy

W intensywnym życiu studentów okresu międzywojennego działalność samopomocowa była najważniejsza. Wynikało to, oprócz stopnia zamożności, z obowiązku ponoszenia różnych opłat w uczelniach, m.in.: za prawo studiowania, wpisowe, opłaty za egzaminy, za prawo korzystania z biblioteki.

Stowarzyszenia studenckie prowadziły więc bezprocentowe kasy zapomogowo-pożyczkowe, pożyczki na czesne spłacane były najczęściej przez 10 lat po ukończeniu studiów. Stąd Towarzystwo Rygorozantów w 1924 r. posiadało jeszcze zobowiązania byłych członków sprzed I wojny światowej. Było to 20 816,15 koron przedwojennych, 19 258 koron z 1919 r. i 5 242 030 marek polskich z lat 1919–1923⁴³. Mimo problemów ze ściągalnością zadłużenia w 1925 r. udzielono studentom pożyczek na kwotę 31 773, 83 zł⁴⁴.

W sprawozdaniu za rok 1926/1927 opublikowano listę dłużników. Zawierała ona 138 nazwisk osób, byli tam studenci uniwersytetu, wśród nich 75 prawników, 50 lekarzy, z Wydziału Filozoficznego 5 osób, a także z politechniki 8 oraz z Akademii Medycyny Weterynaryjnej 11 osób⁴⁵. Zarząd zwrócił się publicznie o zwrot pożyczonych kwot, dodając przy tym gorzką refleksję, iż: „[...] musimy z ubolewaniem stwierdzić, że znaczna część naszych byłych członków nie tylko nie uważa za stosowne przyjść nam z pomocą, lecz nie poczuwa się nawet do obowiązku dobrowolnego zwrócenia zaciągniętych niegdyś pożyczek”⁴⁶.

Corocznie z pożyczek bieżących w wysokości od 15 do 75 zł korzystało wielu członków. Powołano w tym celu specjalny referat pożyczkowy i skryptów dłużnych jako agendę zarządu. Jego kierownikami byli kolejno: M. Seeman, Józef Panzer, Mendel Finkel – student prawa, Gustaw Bodek – student Wyższej Szkoły Handlu Zagranicznego, oraz E. Scheftler.

W roku akademickim 1923–1924 udzielono pożyczek 135 osobom na kwotę 2659 zł (po przeliczeniu walutowym), w 1924/1925 r. pożyczono 180 studentom 3343,28 zł⁴⁷. W 1926/1927 r. udzielono pożyczek na kwotę 5944,33 zł, w następnym roku akademickim 1927/1928 przyznano 89 osobom pożyczki na kwotę 4686,33 zł. Najwyższych pożyczek udzielono w roku 1928/1929 – 349 studentom przyznano 20 560 zł, a w 1929/1930 r. na pożyczki przeznaczono 13 098 zł⁴⁸. W 1931 r., w okresie „dna” kryzysu gospodarczego w Polsce, pożyczek

⁴³ *XLVII Sprawozdanie Roczne Wydziału Towarzystwa Rygorozantów we Lwowie za rok akademicki 1925/1926*, Lwów 1926, s. 10.

⁴⁴ Tamże.

⁴⁵ *XLVIII Sprawozdanie Roczne Wydziału Towarzystwa Rygorozantów (Żydowski Dom Akademicki) we Lwowie za rok akademicki 1926/1927*, Lwów 1927, s. 13 i in.

⁴⁶ Tamże, s. 10.

⁴⁷ *XLVII Sprawozdanie Roczne...*, s. 24.

⁴⁸ *L Sprawozdanie Roczne Wydziału Towarzystwa Rygorozantów we Lwowie za rok akademicki 1928/1929*, Lwów 1929, s. 16; *LI Sprawozdanie Roczne...*, s. 15; *LII Sprawozdanie Roczne...*, s. 15.

udzielono już tylko na kwotę 1832,80 zł⁴⁹. W sprawozdaniu zarządu za rok 1932/1933 podano, iż z tytułu pożyczek studenci winni są kwotę 60 000 zł⁵⁰. Apelowano więc do dłużników o zwrot pieniędzy w sytuacji szczególnie trudnej dla stowarzyszenia. Po nadbudowie IV piętra Żydowskiego Domu Akademickiego należało zwrócić kredyt zaciągnięty na ten cel w Galicyjskiej Kasie Oszczędności w kwocie 70 000 zł oraz długi przedwojenne w wysokości 29 489,50 zł (po przeliczeniu walutowym)⁵¹. W apelu podniesiono, iż: „Towarzystwo [...] w okresie dobrej koniunktury gospodarczej przyszło z pomocą ogromnej ilości młodzieży akademickiej stanowiącej dzisiaj inteligencję naszego społeczeństwa. Niestety osoby te nie potrafiły należycie ocenić wartości pomocy udzielonej im w czasie studiów oraz potrzeb akademika w dobie obecnej i jedynie bardzo nieznaczna część uważa za swój obowiązek regulować swe zobowiązania [...]”⁵².

Strukturę pożyczek w latach 1927–1930 przedstawia tabela 3.

Tabela 3. Pożyczki studenckie w latach 1927–1930 (w złotych)

Miesiąc	1927/1928 r.		1928/1929 r.		1929/1930 r.	
	Liczba pożyczek	Kwota	Liczba pożyczek	Kwota	Liczba pożyczek	Kwota
Styczeń	—	—	70	1685	7	140
Luty	—	—	177	3594	16	345
Marzec	—	—	168	3003	37	811
Kwiecień	—	—	96	2334	52	1065
Maj	—	—	156	3567	61	1335
Czerwiec	52	1164	165	3657	64	1510
Lipiec	21	434	53	1031	14	410
Sierpień	14	355	—	—	—	—
Wrzesień	15	365	20	475	27	620
Październik	63	1506	26	522	96	1916
Listopad	108	2215	—	—	82	1443
Grudzień	101	2387,50	33	692	100	1640
Razem	374	8426,50	964	20 560	556	11 233

Źródło: *XLIX Roczne Wydziału Towarzystwa Rygorozantów we Lwowie za rok akademicki 1927/1928*, Lwów 1928, s. 16; *L Sprawozdanie Roczne Wydziału Towarzystwa Rygorozantów we Lwowie za rok akademicki 1928/1929*, Lwów 1929, s. 46; *LI Sprawozdanie Roczne Wydziału Towarzystwa Rygorozantów we Lwowie za rok akademicki 1929/1930*, Lwów 1930, s. 16.

⁴⁹ *LII Sprawozdanie Roczne...*, s. 15.

⁵⁰ *LIV Sprawozdanie Roczne...*, s. 4.

⁵¹ Tamże.

⁵² Tamże, s. 6.

Duże znaczenie, zwłaszcza w pierwszych latach powojennych, miała pomoc studentom w zakresie zaopatrzenia w odzież i obuwie. W tym celu powołano specjalny referat pod nazwą „Szatnia”. Był to magazyn gotowych garniturów, płaszczy, bielizny i obuwia. Prowadzono również materiały ubraniowe. Sprzedawano je po cenach zakupu lub na raty długoterminowe. W 1926 r. zakupiono w tym celu 24 pary obuwia, 230 sztuk bielizny, 30 męskich garniturów, 20 płaszczy. Buty sprzedawano po 12 zł, część odzieży przydzielano bezpłatnie. Na zakup ubrań w 1929 r. przeznaczono 300 zł⁵³. W roku 1927/1928 – 1094,50 zł, zaś w 1930 r. przeznaczono na ten cel 1051,63 zł⁵⁴. Dla studentek oddzielną pomoc odzieżową prowadziło Koło Kobiet Żydowskich, działały w nim: Tendlerowa, Bardachowa, Bleicherowa z Czortkowa, Chameidesowa, Gerstmanowa, Goldmanowa, Goldschlagowa, Kahanowa, Labinerowa, Ordowerowa, Rottenbergowa, Zuckerowa, Klara Selzer, Ada Reichenstein, Kalmus-Schneiderowa⁵⁵. Z upoważnienia zarządu „Szatnią” kierowali studenci Abraham Pomurin, Abraham Morbach, Mendel Intner.

Towarzystwo udostępniało bezpłatny ośrodek opieki zdrowotnej dla studentów. W latach 1921–1926 społecznie pracowali tam lekarze dr Wagschall i dr Kanfer, a od 1927 r. dr Steuermann. W 1927 r. udzielono 134 porady lekarskie, a wśród nich 86 z zakresu chorób wewnętrznych, 5 laryngologicznych i 8 chirurgicznych⁵⁶. Od 1929 r. opiekę medyczną sprawowali dr Józef Bratter i dr Nessel Graf, od 1933 r. dr Maksymilian Kurzrok – członek stowarzyszenia i były mieszkaniec domu studenta.

W każdym roku organizowano dla studentów zagrożonych gruźlicą kolonie letnie, w 1928 r. było to w Kowańcu k. Zakopanego dla 40 osób – dofinansowanie zarządu wyniosło 750 zł. W 1931 r. kolonie odbyły się w Worochcie. W 1933 r. zorganizowano 4-tygodniowy wyjazd dla 200 osób do Zakopanego (Harendy). Pobyt w dużym stopniu pokryła Opieka Zdrowotna, instytucja publiczna ochrony zdrowia środowiska akademickiego we Lwowie⁵⁷.

W oddanym do użytku w 1909 r. domu akademickim, przewidzianym początkowo dla 80 mieszkańców, w 1922 r. zakwaterowano 165 osoby. Opłaty za mieszkanie wynosiły wówczas 130 000 marek polskich miesięcznie. Część ze studentów korzystała z odroczonej płatności. Z każdym rokiem wzrastała liczba podań o przyznanie miejsca. W roku akademickim 1929/1930 535 studentów prosiło o zakwaterowanie. Wszystkie dotychczasowe pokoje 1-, 2- i 3-osobowe zagęszczono, tworząc pokoje 2-, 3-, 4- i 5-osobowe. Maksymalnie można było przyjąć 153 osoby. W roku akademickim 1929/1930 nie przyznano miejsca 200 niezamożnym studentom. 20 osobom z tej grupy w ramach pomocy materialnej

⁵³ *XLVII Sprawozdanie Roczne...*, s. 9; *L Sprawozdanie Roczne...*, s. 15.

⁵⁴ *XLIX Sprawozdanie Roczne...*, s. 15; *LII Sprawozdanie Roczne...*, s. 25.

⁵⁵ *LI Sprawozdanie Roczne...*, s. 11.

⁵⁶ *XLIX Sprawozdanie Roczne...*, s. 23.

⁵⁷ *LIV Sprawozdanie Roczne...*, s. 7.

przydzielono miesięczne subwencje po 15 zł na wynajęcie stancji. Dla 6 dziewcząt wynajęto ponadto mieszkanie przy ulicy Szumlańskich⁵⁸.

Po nadbudowie IV piętra w 1931 r. uzyskano 17 pokoi dla 52 studentek. W roku akademickim 1933/1934 zakwaterowano 187 studentów w 62 pokojach o różnym standardzie. Posiadano 8 pokoi 2-osobowych, 47 – 3-osobowych, 5 – 4-osobowych, 2 – 5-osobowe. Opłata za pobyt wynosiła 10 zł miesięcznie i była jedną z najniższych w kraju. Mimo to w 1931 r. deficyt z opłat studenckich wynosił 5329 zł⁵⁹.

Studenci uniwersytetu korzystali ze 124 miejsc, Politechniki Lwowskiej – z 51 miejsc, Akademii Medycyny Weterynaryjnej – z 5, Wyższej Szkoły Handlu Zagranicznego – z 7. Wśród studentów uniwersytetu dominowali słuchacze Wydziału Humanistycznego i Matematyczno-Przyrodniczego. Było ich 98, z Wydziału Lekarskiego był tylko 1 student, a z Wydziału Prawa – 25⁶⁰.

W roku akademickim 1929/1930 mieszkańcy domu studenta wywodzili się z 50 miejscowości. Z Tarnopola pochodziło 17 studentów, ze Stryja – 14, z Przemysła – 7, z Kołomyi – 6, z Sambora – 7, ze Stanisławowa – 10, z Drohobycza – 6, Jarosławia – 5, Rohatyna – 4, ze Złoczowa – 3, z Mikuliniec – 3, ze Lwowa – 3, z Czortkowa – 3, po 2 osoby z Borysławia, Brzeżan, Borszczowa, Dubna, Dobromiła, Doliny, Gródka Jagiellońskiego, Grzymałowa, Horodenki, Podhajec, Podwołoczysk, Sokala, Żółkwi i Zbaraża⁶¹. Po 1 studentie pochodziło z 22 miast, to jest z: Brodów, Buczacza, Birczy, Brzozowa, Jaworowa, Krakowa, Lublina, Mielnicy, Monasterzysk, Nowego Targu, Zagórza, Ostroga, Rawy Ruskiej, Radymna, Radziwiłłowa, Śniatyna, Tarnowa, Tłustego, Wieliczki, Zwierzyńca, Zaleszczyk i Żywca.

Towarzystwo prowadziło stołówkę dla wszystkich studentów. W roku akademickim 1924/1925 z żywienia korzystało 300 osób, wydano 16 237 śniadań, 37 697 obiadów i 18 976 kolacji. Za obiady, przy jednakowych daniach, stosowano 3 kategorie cen: 55 gr, 40 gr i 30 gr. Opłaty zniżkowe ponosili studenci mniej zamożni⁶². W roku akademickim 1926/1927 wydano 46 534 obiady, 2464 kolacji i 17 190 śniadań. Wprowadzono jednakową cenę na obiady – 60 gr, kolacje – 25 gr, śniadania – od 10 do 30 gr. Przy obiadach ustalono zniżki po 45 i 30 gr dla 25% stołujących się, a dla 30% żywionych obiady rewersowe, to znaczy płatne z opóźnieniem. W piątki i soboty wydawano kolacje świąteczne, a w czasie świąt żydowskich prowadzono kuchnię rytualną⁶³. Od kwietnia 1927 r. zrezygnowano z kolacji. W roku akademickim 1927/1928 ze stołówki korzystało 260

⁵⁸ *L Sprawozdanie Roczne...*, s. 10; S. Langnas, *Nasz tydzień*, „Nasz Tydzień. Jednodniówka Pierwszego Tygodnia Akademika Żydowskiego w Małopolsce Wschodniej” z 9 II 1929, s. 1.

⁵⁹ *LII Sprawozdanie Roczne...*, s. 13.

⁶⁰ Tamże.

⁶¹ *LI Sprawozdanie Roczne...*, s. 22.

⁶² *Sprawozdanie Związku...*, s. 22.

⁶³ *XLVIII Sprawozdanie Roczne...*, s. 22.

studentów, wydano 44 508 obiadów, 21 115 śniadań i 344 kolacji w czasie świąt. Zrezygnowano z wydawania codziennych kolacji z racji braku chętnych. Do obiadów zniżkowych dopłacono 932,25 zł⁶⁴.

Strukturę wydawanych posiłków przedstawia tabela 4.

Tabela 4. Żywnienie studentów w latach 1926-1930 (liczba wydanych śniadań i obiadów)

Miesiąc	1926/1927 r.		1927/1928 r.		1928/1929 r.		1929/1930 r.	
	śniadania	obiady	śniadania	obiady	śniadania	obiady	śniadania	obiady
Styczeń	1767	1268	1683	2974	1683	2974	754	1692
Luty	1907	5488	1925	3859	1925	3859	1702	3938
Marzec	1900	5237	1795	3368	1795	3368	1801	3851
Kwiecień	683	1811	1165	1623	1165	1623	681	1434
Maj	2050	5333	2096	3276	2096	3276	1868	3406
Czerwiec	2039	3970	2088	3483	2088	3483	1525	2561
Lipiec	744	1408	1461	1486	1461	1486	48	85
Sierpień	224	591					—	—
Wrzesień	926	2747	1451	1451	1451	1488	310	604
Październik	1520	3291	2419	2419	2419	4327	1170	2475
Listopad	1351	3217	2362	2362	2362	5072	984	2687
Grudzień	1530	4898	1612	1612	1612	3485	707	2009

Źródło: XLVIII Sprawozdanie Roczne Wydziału Towarzystwa Rygorozantów (Żydowski Dom Akademicki) we Lwowie za rok akademicki 1926/1927, Lwów 1927, s. 22; Sprawozdanie Roczne Wydziału Towarzystwa Rygorozantów we Lwowie za rok akademicki 1927/1928, Lwów 1928, s. 19; L Sprawozdanie Roczne Wydziału Towarzystwa Rygorozantów we Lwowie za rok akademicki 1928/1929, Lwów 1929, s. 18; LI Sprawozdanie Roczne Wydziału Towarzystwa Rygorozantów we Lwowie za rok akademicki 1929/1930, Lwów 1930, s. 23.

W 1931 r. w życiu towarzystwa poważnie dał się we znaki kryzys gospodarczy, jaki wystąpił od 1929 r. w kraju. Dochód w stowarzyszeniu spadł o połowę. Podniesiona w 1928 r. cena obiadów na 80 gr spowodowała, że w rezultacie 40% studentów z nich nie korzystało. Ponownie obniżono cenę obiadów na 65 gr. Dla 70 osób wprowadzono zniżki po 50% i 75 %, kilkanaście posiłków wydawano bezpłatnie. Ceny śniadań ustalono na 5 do 15 gr. Do stołówki dopłacono w tymże roku 1961,38 zł⁶⁵.

Różnorakie skutki kryzysu gospodarczego w kraju na początku lat 30. dały się szczególnie odczuć w środowisku studenckim. W 1933 r. odcinano domowi studenckiemu dostawy prądu i wody z powodu niezapłaconych rachunków. Na 187 mieszkańców w marcu tegoż roku opłatę mieszkaniową wniosło jedynie 15 studentów. Z obiadów korzystało jedynie 90 mieszkańców mimo obniżenia ceny

⁶⁴ XLIX Sprawozdanie Roczne..., s. 9.

⁶⁵ LII Sprawozdanie Roczne..., s. 14.

z 60 gr na 55 gr. Kryzys finansowy w Towarzystwie Rygorozantów występował nadal w 1937 r., wówczas to w stołówce wprowadzono półobiady, z których korzystało 50 osób, a obiady kredytowe dostawało do 60 studentów dziennie. Opłatę za mieszkanie w domu akademickim obniżono do 5 zł miesięcznie. Nie płacono bieżących rat pożyczki na remont budynku zaciągniętej w Galicyjskiej Kasie Oszczędności. Dług wzrósł do 120 000 zł⁶⁶.

Emil Sommerstein, przewodniczący kuratorium stowarzyszenia, stwierdził: „Stowarzyszenia samopomocowe nie mogą podolać swym zwiększonym zadaniom, zwłaszcza że ich środki stale się zmniejszają, zmniejszyła się ilość stałych członków wspierających, w okresie ostrego przesilenia gospodarczego [...]. Odpadły w wielkiej mierze stałe, nieraz poważne, subwencje różnych przedsiębiorstw przemysłowych, ubezpieczeniowych i bankowych [...]”⁶⁷.

4. Działalność kulturalno-oświatowa

Każde towarzystwo studenckie prowadziło własną bibliotekę. Towarzystwo Rygorozantów w 1894 r. uruchomiło bibliotekę prawniczą dzięki otrzymaniu księgozbioru w formie daru od Dawida Süssera. W 1924 r. odbudowano księżnicę ze zniszczeń wojennych. W 1925 r. zakupiono 200 książek za 543,45 zł, zaprenumerowano czasopisma za kwotę 290,73 zł, na oprawę książek przeznaczono 129 zł. Razem na urządzenie biblioteki wydano w tym roku 967, 18 zł⁶⁸. Zaprenumerowano 21 dzienników, 7 tygodników i 1 miesięcznik. W języku polskim zamówiono 16 tytułów, w języku niemieckim – 4, w jidysz – 6 oraz w języku hebrajskim 3. Były to następujące tytuły: „Hacefira”, „Hajom”, „Haolam”, „Hapoel Hacair”, „Tugblat”, „Die Woche fyn Tugblat”, „Literarische Blätter”, „Słowo Polskie”, „Dziennik Ludowy”, „Nasz Przegląd”, „Rzeczpospolita”, „Robotnik”, „Wiadomości Literackie”, „Nowy Dziennik”, „Światowid”, „Neue Freie Presse”, „Wiener Morgenzeitung”, „Jüdische Rundschau”, „Literarische Welt”, „Neue Rundschau”, „Prager Presse”, „Głos Prawdy”, „Epoka”⁶⁹.

W 1929/1930 r. biblioteka liczyła 170 stałych czytelników opłacających miesięczny abonament za wypożyczanie książek w wysokości 50 gr; z tego tytułu osiągnięto wpływy w wysokości 550 zł⁷⁰. W 1931 r. stan biblioteki wynosił 880 dzieł, w tym w języku polskim 563, w języku niemieckim 119, w jidysz 119, w języku hebrajskim – 67. Miesięcznie wypożyczano 1000 książek⁷¹.

⁶⁶ „Nasz Tydzień. Jednodniówka Szóstego Tygodnia Akademika Żydowskiego w Małopolsce Wschodniej” luty–marzec 1937, s. 5.

⁶⁷ „Nasz Tydzień. Jednodniówka IV Tygodnia Akademika Żydowskiego w Małopolsce Wschodniej” 1933, s. 1.

⁶⁸ *XLVII Sprawozdanie Roczne...*, s. 14.

⁶⁹ Tamże.

⁷⁰ *LI Sprawozdanie Roczne...*, s. 10.

⁷¹ *LII Sprawozdanie Roczne...*, s. 9.

W roku akademickim 1929/1930 prenumerowano 34 czasopisma, z tego w języku polskim 13, w niemieckim 10, w jidysz 6, w hebrajskim 5. Były to: „Dwarejnu”, „Galim”, „Haolam”, „Ktuwim”, „Moznaim”, „Der Blofer”, „Hajut”, „Moment”, „Morgen”, „Der Doktor”, „Welt-Spiegel”, „Die Woch”, „Die Woch” (ilustrowany), „Literarische Blätter”, „Zionistische Blätter”, „Chwila”, „Ewa”, „Gazeta Polska”, „Kino”, „Nasz Przegląd”, „Nowy Dziennik”, „Na szerokim świecie”, „Przegląd Sportowy”, „Słowo Polskie”, „Światowid”, „Trybuna Akademicka”, „Wiadomości Literackie”, „Wróble na Dachy”, „Hasmonea” (Rumunia), „Jüdische Rundschau”, „Neue Freie Presse” (Wiedeń), „Die Neue Welt”, „Die Stimme”, „Vox Studentium”⁷².

W czytelni prowadzono odczyty, kursy języków hebrajskiego i jidysz, zespoły artystyczne. Odczyty dotyczyły spraw żydowskich, aktualnych kwestii politycznych i społecznych. W 1926 r. prelegentami byli: Włodzimierz Żabotyński, Schmarjahu Lewin, Natan Bystrycki, red. Czernowitz⁷³. W 1927 r. odczyty wygłosili: poseł Heller, dr Melzer, dr Kohn, dr Luft i N. Harzfeld z Palestyny.

W 1931 r. zamierzano powołać uniwersytet powszechny dla społeczności żydowskiej na wzór angielskich Toynbelle. Działalność rozpoczęto odczytem dr. F. Rottenstreicha pt. *Zagadnienia gospodarcze żydostwa w dobie obecnej*. Zorganizowano kurs początkowy języka hebrajskiego, który prowadził Ozjasz Schwarc, kurs hebrajskiego na poziomie zaawansowanym odbywał się w grupie o nazwie „Mesiba”. Prowadzono również kursy języka i literatury w jidysz.

W ramach czytelni działała komisja imprez, organizowano zabawy z okazji święta Chanuka habajt, wyjścia do teatru, prowadzono zespół mandolinistów, teatrzyk amatorski „Złoty Pieprzyk” pod kierownictwem Artura Rappaporta⁷⁴.

Kierownikami biblioteki i czytelni byli kolejno: M. Brüll, Kowe Hirschhorn, Filip Schächter, Leon Teitel, Henryk Reiter, Bernard Hirschhorn.

Czytelnia stowarzyszenia stała się forum wymiany poglądów na tematy polityczne oraz działalności szkoleniowej. Samodzielnie formułowano opinie w sprawach ważnych dla środowiska i narodu. Kształtowała się więc reprezentacja polityczna interesów. Studenci zrzeszeni w Towarzystwie Rygorozantów zainteresowani byli przede wszystkim obroną swoich interesów grupowych. Część zainteresowana była także aktywnym uczestnictwem w działalności społeczno-politycznej. Aktywność żydowskiego środowiska studenckiego była więc różnorodna. Poznawano mechanizmy polityki i funkcjonowania systemu gospodarczego, możliwości rozwoju ruchów społecznych i narodowych. Prowadzono odczyty i kursy językowe jidysz i języka hebrajskiego, tworzone zespoły artystyczne, z ofertą kulturalno-oświatową wychodzono poza kręgi akademickie.

Środowisko żydowskie Lwowa aktywność społeczno-kulturalną studentów uznawało za szczególną z uwagi na rangę, jaką społeczność akademicka

⁷² *LI Sprawozdanie Roczne...*, s. 21.

⁷³ *XLVIII Sprawozdanie Roczne...*, s. 9.

⁷⁴ *LII Sprawozdanie Roczne...*, s. 17.

zajmowała w społeczeństwie. Młodzież studencka była w najwyższym stopniu predysponowana do recepcji myśli odrodzenia narodowego Żydów i jej wykorzystania w celu samowychowawczym. Studenci interesowali się polityką, część z nich zainteresowana była aktywną działalnością.

Bibliografia

- Kronika UJK za rok 1921/1922*, Lwów 1922.
- XLVII Sprawozdanie Roczne Wydziału Towarzystwa Rygorozantów we Lwowie za rok akademicki 1925/1926*, Lwów 1926.
- XLVIII Sprawozdanie Roczne Wydziału Towarzystwa Rygorozantów (Żydowski Dom Akademicki) we Lwowie za rok akademicki 1926/1927*, Lwów 1927.
- XL Sprawozdanie Roczne Wydziału Towarzystwa Rygorozantów (Żydowski Dom Akademicki) we Lwowie za rok akademicki 1928/1929*, Lwów 1929.
- XLIX Sprawozdanie Roczne Wydziału Towarzystwa Rygorozantów we Lwowie za rok akademicki 1927/1928*, Lwów 1928.
- L Sprawozdanie Roczne Wydziału Towarzystwa Rygorozantów we Lwowie za rok akademicki 1928/1929*, Lwów 1929.
- LI Sprawozdanie Roczne Wydziału Towarzystwa Rygorozantów we Lwowie za rok akademicki 1929/1930*, Lwów 1930.
- LII Sprawozdanie Roczne Wydziału Towarzystwa Rygorozantów we Lwowie za rok administracyjny 1931*, Lwów 1932.
- LIV Sprawozdanie Roczne Wydziału Towarzystwa Rygorozantów we Lwowie za rok akademicki 1933/1934*, Lwów 1934.
- Sprawozdanie Związku Żydowskich Stowarzyszeń Akademickich w Polsce 1923–1926*, Warszawa 1926.
- Draus J., *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie 1918–1946. Portret kresowej uczelni*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2007.
- Kurzrok M., *Poza opieką Senatu Akademickiego*, „Trybuna Akademicka” 1929, nr 12.
- Langnas S., *Nasz tydzień*, „Nasz Tydzień. Jednodniówka Pierwszego Tygodnia Akademika Żydowskiego w Małopolsce Wschodniej” z 9 II 1929.
- Lerski J., *Lwowska młodzież społeczno-demokratyczna 1937–1939*, „Zeszyty Historyczne” (Paryż) 1979, nr 47.
- Łapot M., *Z dziejów opieki nad żydowskim dzieckiem sierocym we Lwowie*, Wydawnictwo GWSP, Gliwice 2011.
- Mazur G., *Szkic z dziejów Stronnictwa Narodowego we Lwowie w latach 30. XX wieku*, [w:] *Polska i jej wschodni sąsiedzi w XX wieku. Studia i materiały ofiarowane prof. dr. hab. Michałowi Gnatowskiemu w 70-lecie urodzin*, pod red. H. Konopki, D. Boćkowskiego, Wydawnictwom Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2004.

- „Młodzi” nr 1 z 31 VIII 1933.
- „Nasz Tydzień. Jednodniówka Szóstego Tygodnia Akademika Żydowskiego w Małopolsce Wschodniej” luty–marzec 1937.
- „Nasz Tydzień. Jednodniówka IV Tygodnia Akademika Żydowskiego w Małopolsce Wschodniej” 1933.
- Nicieja S.S., *Cmentarz obrońców Lwowa*, Ossolineum, Wrocław 1990.
- Ozjasz A., *Trzy epoki. Jednodniówka wydana ku uczczeniu 60-lecia istnienia Towarzystwa Rygorozantów i 20-lecia istnienia Żydowskiego Domu Akademickiego we Lwowie*, Lwów 1929.
- Pilch A., *Początki odbudowy ruchu studenckiego w Polsce (1918–1922)*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 1981, nr 543, Historia XXXVI.
- Pilch A., „*Rzeczpospolita Akademicka*”. *Studenci i polityka 1918–1933*, Księgarnia Akademicka, Kraków 1997.
- Pilch A., *Studenci ukraińscy we Lwowie (1918-1923)*, [w:] *Celem nauki jest człowiek... Studia z historii społecznej i gospodarczej ofiarowane Helenie Madurowicz-Urbańskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2000.
- Pilch A., *Studenci wyższych uczelni Lwowa w pierwszych latach Drugiej Rzeczypospolitej*, [w:] *Historia – archiwistyka – ludzie*, pod red. J. Besty, Wydawnictwo WSP w Rzeszowie, Warszawa–Rzeszów 2000.
- Pilch A., *Studencki ruch polityczny w Polsce w latach 1932–1939*, PWN, Warszawa–Kraków 1972.
- Pilch A., *Ukraińcy na wyższych uczelniach Lwowa 1923–1926*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 1999/2000, Sectio F, vol. LIV/LV.
- Polski Słownik Biograficzny, t. XL/1, z. 164, Warszawa–Kraków 2000.
- Rędziński K., *Żydowskie studenckie Towarzystwo Rygorozantów we Lwowie (1868–1914)*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pedagogika”, 2017, t. XXVI, nr 2.
- Walicki J., *Ruch syjonistyczny w Polsce w latach 1926–1930*, Wydawnictwo Naukowe Ibidem, Łódź 2005.

Jewish Student Association of Rigorisants in Lviv (1918–1933)

Summary

After the end of the First World War in the year 1918, Jewish Student Association of Rigorisants in Lviv, established in the year 1868, was reactivated. The members of this organisation were the students of John Casimir University, Lviv Polytechnic School, and also of the High School (Academy) of Veterinary Medicine.

In accordance with the Statute, the objectives of the Association were connected with self-assistance, and they included: managing a student's halls of residence and a canteen, providing financial loans, conducting a library and a reading-room, looking for extra work for students and assistance within the scope of medical care.

Officially, the Association was not involved in political activity; in a matter of fact, all the students, and that means: Polish, Ukrainians and Jews, were at that time interested in social and political issues, whilst some of them were actively engaged in such an activity. The students being the members of the Jewish Student Association of Rigorisants, were involved in the Zionism movement, the objectives of which included national rebirth and rebuilding the Jewish state in Palestine.

The Association was functioning upon the basis of financial means in the form of membership fees, donations and voluntary payments made by of the community of Jews. Financial support was provided by the Jewish *intelligentsia*: physicians, chemists, lawyers, notary publics and teachers from Lviv, Drohobych, Stryi, Stanislau, Kolomyia and Tarnopol.

Keywords: Lviv, students, Jews, interwar period.